

גרמניה המיזרחית פורעת את חובה לעם היהודי:

סרט - במקום שילומים

כשהוא משקר בפעם הראשונה בחייו. את השקר הוא ממציא ללא תכנון מוקדם בגיטו, בו הוא כלוא עם בני קהילתו עונדי הטלאי הצהוב. השנה היא שנת 1943, ומדי פעם מתדלדלת אוכלוסיית הגיטו, כשהנאצי צים שולחים חלק ממנה למחנות ההשמדה.

מישחק השקרים

לום אחד, שעה שיעקב ומישקה, צעיר יהודי, עוסקים בעבודות כפיה בה" עמסת מיטענים לרכבת גרמנית. מתפתה מישקה להתגנב אל אחד הקרונות כדי לסחוב משם מעט תפוחי-אדמה. למרות שברור לו שהוא מסכן את חייו בכך, מוכן מישקה להמר כדי להשיג מעט אוכל. יעקב היים מנסה למנוע ממנו את מה שנראה בעיניו כמות בטוח. הוא מפציר בו ומתחנן, ורק כשיכנועו אינם מועילים, הוא משקר.

הוא מספר למישקה כי לא כדאי להסתכן כשהשיחורר כבר קרוב וההצלה נראית באופק. הנה, הוא שמע, הצבא האדום מחקרב לעירם וקו החזית הגרמני מתמוטט. מישקה רוצה לדעת מאין השיג יעקב את המידע הזה, ואז, משביעו זה שלא לגלות את הסוד לאיש: יש לו מכשיר רדיו מוסתר, באמצעותו הוא מאזין לחדשות.

השקר מציל את חייו של מישקה, אבל ומסכן את חייו של יעקב היים עצמו. השמור עה כי ברשותו נמצא מכשיר רדיו חשאי פושטת במהירות ברחבי הגיטו. הסוד אינו סוד יותר, אם יודע לגרמנים — הם יוציאו אותו להורג. אלא שיעקב היים אינו יכול עוד לחזור בו. כל תושבי הגיטו רוצים לדעת את החדשות האחרונות מהחזית, הוא הופך ליעקב השקרן. הוא ממציא ידיעות, שכאלו האזין להן ברדיו, מצליח באמצעות שקריו להפחית תיקווה ואמונה בלב תושבי הגיטו. כך הופך יעקב השקרן לגיבור הגיטו, כשכולם מחפשים את קירבתו כדי לקבל את החדשות הטובות ממקור ראשון.

אחד שמפציר ביעקב לשמוע ישירות את הרדיו הוא קובלסקי, ידידו הטוב, ספר במקצועו, שלשמע החדשות שבפי יעקב כבר מתחיל לתכנן איך ישקיע את הכספים שהסתיר בגיטו, אחרי שיבוא השיחורר. כאשר מתוודה יעקב בפניו כי אין לו כל מכשיר רדיו, וכי בדה את כל החדשות מליבו, אין קובלסקי יכול לשאת את אובדן התיקוה האחת. הוא מתאבד.

בפני דמות אחרת אין יעקב יכול להודות על האמת. זוהי לינה, ילדה בת 6 המתגוררת עימו בגיטו. שהוריה ניספו והוא עברה בבחינת דוד. השמועה על הרדיו מגיעה גם לאוזניה וגם היא רוצה להקשיב לו. יעקב נאלץ להמשיך את מישחק השקרים. הוא מוריד את הילדה אל מרתף הבית, וכשהוא מסתחר מאחורי קיר ונעור באגרסל אמאילי גדול, הוא משמיע לה תוכנית רדיו שלימה, המורכבת מחדשות, נאום של ציר- צ'יל, וסיפור אגדה לילדים שהוא מאלתר. כאשר גובר עליו הלחץ להציג את מכשיר הרדיו שלו, מנסה יעקב לטעון כי הרדיו התקלקל לפתע. הוא נחלץ מעימות גלוי עם תושבי הגיטו רק כאשר הגרמנים אוספים את כולם אל הרכבת שתסיע אותם אל מחנה-ההשמדה.

בדרך אל תאי המוות רואה לינה, הילדה בת השש, עננים שטים בשמיים. היא שור- אלת את יעקב אם באמת הם עשויים מציר- מריגפן, כמו שסיפורו באגדה לילדים שי שמעה ברדיו לונדון.

גיבור אנטי-פאשיסטי

מגד יוצרי הסרט והמשתתפים בו, רק אחד הוא יהודי. זהו יורק בקר (38), חייכן, מזוקן ובעל עיניים יוקדות. הוא עצמו גדל, כילד, במחנה-ריכוז. לפי עדותו שלו, שמע את סיפור המעשה על היהודי שהחזיק בהיחבא רדיו בגיטו, מפי אביו, עוד במחנה-הריכוז. האב סיפר לו על יהודי שהחזיק רדיו במשך שנתיים,

המורח-גרמנים היו אולי מיטיבים לעשות אילו אסרו את הקרנת הסרט במדינות ערב, אם כי אין סכנה שאיו מהן תרכוש אותו. הוא עלול לספק חומר האשמה נגדם כאילו הפיקו סרט תעמולה ישראלי. להוציא אולי את הגירסה הקולנועית של אנה פראנק, לא נוצר עד כה סרט שהיטיב כל כך להמחיש את משמעות השואה באמצעות סיפור אנושי פרטי, כמו יעקב השקרן. זהו אחד מתעלולי הגורל, שדווקא המורח-גרמנים הם שיצרו אותו.

שמו האמיתי של יעקב השקרן, גיי בור הסרט המזרח-גרמני, הוא יעקב היים. לפני שפרצה מלחמת-העולם השנייה הוא היה אופה לביבות תפוחי-אדמה במיסעדה קטנה. אין בו שום דבר מיוחד ביהודי הזה. המצחיק הוא שיעקב הופך לגיבור דווקא

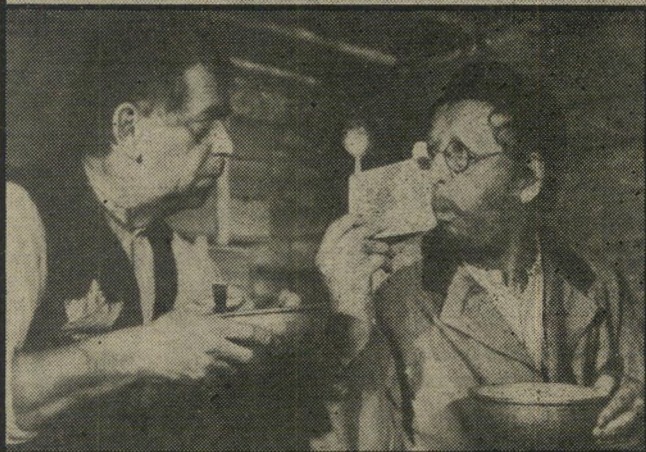
משהו העלול להראות כמו היהודי זיט של פיט הארלן, שהוסק על ידי הנאצים והופץ במדינות אירופה ערב מילחמת העולם-השנייה כדי לעורר את הרגשות האנטישמיים בקרב הצופים.

למעשה, יעקב השקרן שהפיקו המזרח-גרמנים הוא סרט פרו-יהודי. למרות שיוצרו ניסו להדגיש בכל הודמנות שהוא מספר בסך הכל סיפור אנושי כלל-עולמי, שרק במקרה יושם על רקע יהודי, אי אפשר לטשטש את מהותו האמיתית של הסרט. צופי הקולנוע בישראל לא יוכלו ככל הנראה לחזות בסרט. המזרח-גרמנים סרבו בעקשנות למכרו להפצה בישראל. גם בהסכמים שעשו עם מפצים זרים שרכשו את הסרט להפצה במדינותיהם, היתנו תנאי האוסר את העברת הסרט להקרנה בישראל.

גרמניה המזרחית היא אולי המתנגדת הקומוניסטית. מעולם לא היו לה כל יחסים שהם עם מדינת-ישראל. בעבר השמיעו דובריה את ההצהרות האנטי-ישראליות הארסיות ביותר. עד עצם היום הזה בופרים מנהיגיה בחובתם לשלם פיצויים לנציגי העם היהודי עבור קורבנות הנאצים. כפי שעשתה גרמניה המערבית.

משום כך, היתה זו הפתעה, כאשר בפעם הראשונה בה נטלה גרמניה המזרחית חלק בפסטיבל קולנוע הנערך בעולם המערבי. היא בחרה לשלוח השנה לפסטיבל הסרטים בברלין, סרט על נושא יהודי מובהק: יעקב השקרן.

השם קצת מטעה. הוא מעורר בתגובה ראשונה אסוציאציה של סרט אנטישמי.

מנסה למנוע ממישקה לגנוב תפוחי-אדמה מקרון גרמני (באמצע מימין) ומספר את שקריו לידידו הטוב, הספר קובלסקי (באמצע משמאל). יעקב וקובלסקי בימים הטובים לפני עליית הנאצים לשלטון (למטה מימין). זוג הנאהבים בגטו — מישקה ורוזה, אותה מגלמת השחקנית הצעירה בלאנש קומרל (למטה משמאל).

יעקב השקרן שש תמונות הקוחות מתוך הסרט המיוזח-גרמני שעלילתו מתרחשת בגטו יהודי בתקופת השואה. בתמונות נראה יעקב השקרן עם בת חסותו לינה (למעלה מימין) ובמשרדי הגסטפו בגטו, לשם בא כדי להיענש על שהפך את עוצר הלילה (למעלה משמאל). יעקב